

CADRELE PEDAGOGICE ȘI ȘTIINȚIFICE ÎN R.S.S. MOLDOVENEASCĂ ÎN PERIOADA STALINISTĂ

*Membru corespondent al AȘM
Valeriu PASAT*

*TEACHING AND SCIENTIFIC PERSONNEL
IN THE MOLDOVAN SOCIALIST SOVIET REPUB-
LIC IN THE STALINIST PERIOD.*

*This study reflects the most important moments
in the evolution of cultural life and especially the
development of science and education in the Molda-
vian SSR during the Stalinist period. Here is analy-
zed, first of all the role of scientific and pedagogical
specialists sent from Moscow to Chisinau Branch of
Moldavian Academy of Sciences of the USSR and
their role in the ideology of national specialists.*

Evenimentele și fenomenele care au avut loc în R.S.S. Moldovenească în anii 1940-1953 au jucat un rol decisiv în istoria Republicii Moldovenești și, nu în ultimul rând, în cultură, știință și învățământ. În afară de instituțiile de învățământ superior, o anumită contribuție la dezvoltarea culturală a Moldovei era adusă de instituțiile științifice.

În anul 1946, la Chișinău a fost înființată Baza moldovenească de cercetare științifică a Academiei de Științe a URSS. În componența ei activau sectoarele de geologie, botanică, viticultură și pomicultură, pedologie, zoologie, energetică, economie și geografie, precum și Institutul de Istorie, Limbă și Literatură și Stațiunea Seismologică. În pofida străduințelor autorităților moldovenești de a asigura condițiile tehnico-materiale pentru activitatea acestei instituții, ele nu puteau soluționa problema-cheie – asigurarea bazei cu cadrele necesare. În funcția de director al bazei a fost numit un istoric delegat de la Moscova, academicianul V. P. Volghin, care a lucrat în Moldova următorii câțiva ani până în 1949. De la Moscova urmau să sosească și alți lucrători ai bazei. Dar la momentul înființării acestei instituții rămâneau vacante funcțiile de șefi a două dintre cele șapte sectoare, precum și cea de director al Stațiunii Seismologice. La unul dintre sectoare și la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură fuseseră numiți doar șefii interimari [1].

În anul 1949 au fost adoptate hotărârile cu privire la reorganizarea Bazei moldovenești a Academiei de Științe a URSS în Filiala moldovenească a Aca-

demiei de Științe a URSS. În conformitate cu hotărârea Sovietului Miniștrilor al URSS și a Prezidiului AȘ a URSS, biroul CC al PC(b)U al Moldovei a aprobat la 10 decembrie 1949 propunerile elaborate în republică referitoare la structura filialei. Se prevedea ca Filiala să fie compusă din Institutul de Istorie cu trei secții (Secția de Istorie a Moldovei de până la revoluția din octombrie, Secția de Istorie a Moldovei din perioada sovietică, inclusiv grupul de istorie a Marelui Război pentru Apărarea Patriei, secția de arheologie și etnografie), Institutul de Limbă și Literatură (Secția de Limbă Moldovenească cu grupul lexicografie, Secția de Literatură Moldovenească cu grupul critică literară, Secția de Folclor și Arte), Institutul de Pomicultură, Legumicultură, Viticultură și Vinificație (cinci secții), Institutul Agrobiologic (șase secții), Grădina Botanică (cinci secții, ierbarul florei moldovenești și muzeul).

În afară de acestea, în componența filialei urmau să intre cinci secții separate – Secția de economie cu grupul de organizare și economie a producției colhoznice, Secția de geofizică cu Stațiunea seismologică și Biroul antiseism, Secția de chimie și geochimie cu Laboratorul analitic și Laboratorul materialelor de construcție, Secția de mecanizare și electrificare a agriculturii cu laboratoare, Secția de zoologie și de hidrobiologie, precum și editura și biblioteca științifică.

Filialei Academiei de Științe i-au fost distribuite clădiri la Chișinău, precum și 40 de apartamente [2] pentru angajați. La 20 mai 1953, la Filiala moldovenească a Academiei de Științe activau 88 de colaboratori științifici, inclusiv 20 de moldoveni [3].

Ca rezultat al acestor decizii cardinale, numărul total al instituțiilor științifice din Moldova a crescut în anul 1951 până la 24 în comparație cu cele 6 din anul 1941. Printre aceste 24 de instituții erau 5 institute de cercetări științifice și 9 stațiuni științifice și experimentale [4]. La sfârșitul anului 1952, numărul colaboratorilor științifici din republică era de 920 de persoane, față de 180 la sfârșitul anului 1940 și 100 la sfârșitul anului 1945. Între aceștia, la sfârșitul anului 1952, erau 32 de doctori și 229 de candidați în științe [5].

Pe măsură ce se dezvolta școala superioară, creștea și numărul conferențiarilor de la instituțiile de învățământ superior. La 20 mai 1953, în cele opt instituții de învățământ superior din RSSM activau 658 de conferențieri titulari, dintre care 121 de moldoveni. Dintre cei opt directori ai instituțiilor de învățământ superior patru erau moldoveni. În toate instituțiile erau 149 de catedre. Între cei 149 de șefi de catedră moldovenii erau 24 la număr [6].

Existau câteva surse de formare a cadrelor pedagogice și științifice în republică. O parte a cadrelor lucrase încă în RASS Moldovenească. O altă parte o constituiau originarii din Basarabia care își făcuseră studiile în România sau în alte țări europene. Încă o parte erau cei care s-au transferat în Moldova din alte regiuni ale URSS. În fine, școlile doctorale din republică pregăteau cadre noi. Astfel, la 20 mai 1953 în școlile doctorale (aspirantura) și ordinaturile instituțiilor de învățământ superior din republică studiau 101 persoane (inclusiv 54 de moldoveni), iar la aspirantura Filialei Moldovenești a Academiei de Științe – 18 persoane (8 moldoveni) [7].

La fel ca și în cazul altor categorii ale intelectualității, autoritățile republicii erau nevoite să țină cont de faptul că, în afară de insuficiența generală de cadre de profesori, conferențieri și științifice, o parte considerabilă a acestora avea „origini burgheze” și biografii „suspecte”. În luna august a anului 1947, Ministerul Securității de Stat a RSSM i-a trimis președintelui Biroului CC al PC(b)U pentru Moldova, V. A. Ivanov, un *Memoriu* referitor la materialele compromițătoare pentru profesorii și conferențierii instituțiilor de învățământ superior.

Datele din memoriu oferă o anumită închipuire despre aspectul social al reprezentanților profesoratului „burghez” din republică. Astfel, șeful Catedrei de anatomie normală a Institutului de Medicină din Chișinău, profesorul A. P. Lavrentiev, aflându-se în anul 1928 în Germania, a aderat la Societatea Anatomică Germană, acest fapt permițându-le cekiștilor să-l suspecteze de „legături cu organele de spionaj străine”.

Laborantul superior al Institutului de Medicină M. L. Șprițman și-a făcut în anii 1917-1922 studiile la Facultatea de Chimie a Universității din Zurich, iar apoi a lucrat în diverse firme chimice germane. Înainte de 1940 el a lucrat în specialitate în România.

Șeful catedrei de mecanizare a Institutului Agricol din Chișinău A. P. Cherdivarencu a absolvit Academia Agricolă în Transilvania, a învățat la școala de infanterie a ofițerilor rezerviști ai Armatei Române. În anul 1927 el a plecat la Paris, unde a lucrat la o stațiune de experimentare a mașinilor agricole. A obținut titlul de doctor în științe agricole la Viena. Din 1930 Cherdivarencu a fost șeful unei stațiuni de experimentare a mașinilor agricole din București, apoi s-a transferat la Chișinău, unde a lucrat ca reprezentant al unei firme constructoare de mașini germane și consilier al Ministerului român al Agriculturii. În anii 1939-1940 a fost membru al Partidului Românesc „Frontul Renașterii Naționa-

le”. Din acest motiv a fost arestat de organele CNAI [8] în 1940, dar apoi a fost eliberat. În timpul războiului s-a aflat în evacuare la Sverdlovsk. În 1944 a devenit candidat în membrii PC(b)U, dar în 1947 a fost exclus din partid pe motiv că a ascuns apartenența sa în trecut la partidul „Frontul renașterii naționale”.

Profesorul Universității de Stat din Chișinău, șeful catedrei de chimie anorganică A. V. Ablov, a trăit în România, iar între anii 1933 și 1939 a făcut parte din societățile de chimie din Marea Britanie și Franța. În 1939 s-a angajat la rafinăria de petrol din orașul Ploiești. MSS deținea diverse materiale compromițătoare și pentru profesorii și conferențierii din RASSM [9].

În pofida „biografiilor proaste” ale specialiștilor de acest fel, era evident că anume ei constituiau partea cea mai calificată și cu cea mai multă experiență a corpului didactic al republicii. De aceea, cu toată atitudinea suspicioasă față de o parte considerabilă a lucrătorilor din școala superioară, autoritățile nu se grăbeau să efectueze o epurare totală în rândurile acestora.

La începutul anului 1950 s-a constatat că, din cei 600 de profesori și conferențieri ai instituțiilor de învățământ superior, circa 20 la sută își făcuseră anterior studiile în instituțiile de învățământ superior din România, Italia, Franța, Belgia. În memoriul informativ al împuternicitului CC al PC(b)U pentru RSS Moldovenească M. A. Turkin, trimis secretarului CC al PC(b)U G. M. Malenkov din 12 ianuarie 1950, din care au fost preluate aceste cifre, erau din nou invocate datele despre „murdărirea” corpului profesoral-didactic al instituțiilor de învățământ superior din Moldova cu „elemente străine și dușmănoase”.

Una dintre cauzele târăgănării concedierilor în masă ale „suspecților” era menținerea în continuare a deficitului acut de cadre. După cum indica Turkin în memoriul său, în republică nu ajungeau 65 de docenți și 35 de profesori la instituțiile de învățământ superior [10]. Moldova nu putea soluționa această problemă cu puterile proprii. De aceea în hotărârea CC al PC(b)M „Cu privire la starea nesatisfăcătoare a lucrului cu intelectualitatea în republică”, adoptată la 28 martie 1950, se conținea un punct cu privire la demersul adresat CC al PC(b)U referitor la delegarea în RSSM până la începutul anului de studii 1950-1951 a 37 de profesori și 33 de docenți cu scopul „de a asigura cele 8 instituții de învățământ superior din republică cu cadre ținându-se cont de completarea funcțiilor vacante și înlocuirea persoanelor care nu corespund funcțiilor după calitățile lor profesionale

și politice” [11]. În memoriul adresat lui Malenkov din 10 iunie 1950, ministrul Învățământului Superior din URSS S. V. Kaftanov [12] promitea să delege în republică până la începutul anului de studii 1950-1951 doar 15 profesori și docenți (8 la Universitate și 7 la Institutul Agricol) [13].

O metodă importantă de influențare a conferențiarilor universitari erau campaniile de „demascare” a anumitor profesori, cu caracter demonstrativ. Unul dintre cele mai cunoscute scandaluri legate de reprezentanții școlii superioare de la Chișinău era cazul profesorului N. A. Narțov din anul 1947). Figură proeminentă în comunitatea intelectualității din Moldova, N. A. Narțov (Dâbner) era un vechi membru de partid și datorită acestui fapt a fost numit încă înainte de război director al Institutului Pedagogic din Tiraspol, chiar dacă nu avea studii superioare complete. În 1941, cu susținerea unui șir de savanți de la Moscova, i s-a conferit titlul de „profesor” ca unuia dintre puținii specialiști în istoria Moldovei. După război a lucrat în Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Istoriei, Limbii și Literaturii și a predat la Institutul Pedagogic din Chișinău. Fiind un om ambițios, Narțov încerca să joace rolul de lider al științei istorice moldovenești, deși textul manualului de istorie a Moldovei pregătit de el n-a fost recunoscut drept reușit de către specialiștii de la Moscova [14]. În plus, Narțov a intrat în conflict cu conducătorii Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice în Domeniul Istoriei, Limbii și Literaturii, care îl acuzaseră că și-a însușit rezultatele activității lor colective.

Neplăcerile serioase ale lui Narțov au început atunci când a pornit o discuție cu conducerea ziarului „Sovetskaia Moldavia”. La 5 iunie 1946 [15] adjunctul redactorului responsabil al ziarului „Sovetskaia Moldavia” a trimis biroului CC al PC(b) al Moldovei o plângere care îl viza pe Narțov. El înștiința că în cursul anilor 1945–1946 Narțov a prezentat pentru publicare în ziar cinci articole. Patru dintre acestea – „Destinul istoric al poporului Moldovenesc”, „Înființarea Statului Moldovenesc”, „Cnezatul feudal moldovenesc” și „Moldova în perioada din februarie până în octombrie 1917” au fost publicate. Toate „au fost supuse în redacție unei redactări literare mari”, fapt care n-a stârnit pretenții din partea autorului. Însă ultimul articol al lui Narțov – „Lupta contra ghetmanismului și a ocupației germane în Moldova” „a fost recunoscut ca nesatisfăcător și nu doar sub aspect stilistic, ci și sub cel politic. Autorului i s-a propus să cizeleze și să completeze articolul”. El a refuzat s-o facă, declarând că nimeni „nu poate să redacteze” cele scri-

se de el, că articolele lui au fost publicate în organe mai serioase decât „Sovetskaia Moldavia”. „Tov. Narțov, se plâneau conducătorii ziarului, deja de un timp îndelungat literalmente terorizează redacția cu comportamentul său lipsit de tact. El afirmă că la Chișinău un grup oarecare de pungași și de escroci îl persecută, îi încurcă să lucreze, iar redacția ia parte activă la aceste persecuții. Tov. Narțov, în tendința de a dovedi existența acestei persecuții de către o mână de pungași, care se ascund sub masca de consultanți, pășește pe calea amenințărilor. El amenință sistematic redacția că se va plânge la Biroul CC al PC(b)U pentru Moldova, șefului Direcției propagandă a CC al PC(b)U tov. Aleksandrov și la ziarul „Pravda”. Ziarul nostru este organul CC al PC(b) al Moldovei și nu vreo publicație de amatori a cuiva. Și noi rugăm ca redacția să fie protejată de tonul absolut inadmisibil al discuțiilor, de amenințările la care recurge comunistul tov. Narțov pentru a obține posibilitatea de a-și publica articolele evident necalitative sub aspect literar și politic” [16].

Asigurându-și susținerea conducerii superioare, la 8 august 1947 „Sovetskaia Moldavia” a publicat articolul demascator „Cum și ce învață profesorul Narțov”. Era vorba de atitudinea neconștiincioasă a lui Narțov față de obligațiile sale didactice, dar accentul principal era pus pe greșelile politice din conspectul lecțiilor lui. La 16 august Narțov a trimis la biroul CC al PC(b) al Moldovei dezmințirea celor afirmate în articol, în care spunea: „În caz de necesitate pot oferi pentru fiecare punct aparte al articolului explicații amănunțite. Dacă Biroul CC al PC(b)M va considera necesar, rog, în scopul reabilitării mele în fața opiniei publice, să luați măsurile corespunzătoare pentru a dezminți în același ziar „Sovetskaia Moldavia” acuzațiile care mi s-au adus” [17]. Însă conducerea de partid de la Chișinău a susținut în acest conflict ziarul.

Narțov a încercat să opună rezistență. S-a adresat la Moscova, la deputatul Sovietului Suprem al URSS, asistentul lui Stalin A. N. Poskrebâșev care, la rândul său, a reexpediat declarația lui Narțov secretarului CC al PC(b) al Moldovei N. G. Coval cu rugămintea de a se lămuri în situația creată. Dar în octombrie 1947 Biroul CC al PC(b)M în hotărârea sa „Cu privire la articolul de ziar *Cum și ce învață profesorul Narțov*” a susținut acuzațiile aduse lui Narțov. Biroul CC al PC(b) al Moldovei a condamnat greșelile lui Narțov în reflectarea istoriei Moldovei. Lui Narțov i se incrimina că el nu expunea istoria poporului moldovenesc ci, în principal, istoria domnitorilor, a războaielor, a intrigilor de la curte și a căsătoriilor dinastice, „încălcând grav cu-

noscutea teză a Cursului scurt de Istorie a PC(b)U cu privire la faptul că știința istorică nu poate reduce istoria dezvoltării sociale la acțiunile regilor și ale conducătorilor de oști, la acțiunile „cuceritorilor” și „cotropitorilor” de state, ci trebuie înainte de toate să se ocupe de istoria producătorilor de bunuri materiale, de istoria maselor truditoare, de istoria popoarelor”.

A fost calificată drept antiștiințifică periodizarea istoriei Moldovei, utilizată de Narțov, deoarece ea era abordată „nu după modurile de producție materială, nu după formațiunile social-economice, ci după schimbările extern-politice ale țării”. Lui Narțov i se imputa lipsa unui compartiment despre dezvoltarea relațiilor capitaliste, reflectarea confuză „a celor mai importante evenimente revoluționare”, precum au fost răscoalele țărănești, revoluția din anul 1905, marea revoluție socialistă din octombrie și altele. „Pentru greșelile politice și teoretice în predarea și examinarea problemelor de istorie a Moldovei, pentru îndeplinirea conștiințioasă a obligațiilor sale de serviciu și atitudinea antipartinică față de critică”, biroul CC al PC(b)M i-a aplicat lui Narțov o mustrare aspră cu înscriere în dosarul personal și i-a propus Ministerului Învățământului al RSSM să-l demită pe profesorul Narțov din funcția de șef al Catedrei de Istorie și de conducător al aspiranților istorici și să sisteze predarea cursului de istorie a Moldovei de acum înainte până la aprobarea programei acestui curs la CC al PC(b) al Moldovei [18].

Hotărârea biroului CC al PC(b)M era și o dovadă a faptului că acest „caz Narțov” era tratat de conducerea republicii drept un pretext pentru o campanie mai vastă în raport cu instituțiile de învățământ superior. Biroul a cerut să fie „îmbunătățit controlul asupra organizării educației politice a studenților și a corpului profesoral-didactic în instituțiile de învățământ superior”, precum și să fie „declanșată critica și autocritica bolșevică între colaboratorii științifici, conferențiarilor din organizațiile de partid ale instituțiilor de învățământ superior, dusă o luptă permanentă cu faptele de slugărnice și închinăciune în fața culturii burgheze, consolidate forțele colaboratorilor științifici din republică pentru rezolvarea sarcinilor trasate de partid în domeniile științei, culturii și economiei” [19].

Demiterea lui Narțov a dat un impuls altor cazuri de acest gen. În anul 1949, de exemplu, CC al PC(b)M a adoptat hotărârea „Cu privire la comportamentul antipartinic al fostei șefe a catedrei de marxism-leninism a Institutului pedagogic din Chișinău tov. Sluțcaia C.O.”. Sluțcaia era acuzată de atitudine

împăciuitoare față de Narțov și de manifestare a „naționalismului burghez” [20].

După cum denotă aceste fapte, epurările cadrelor didactice din instituțiile de învățământ superior erau în mare măsură legate de campania de luptă contra „cosmopolitismului”, dezlănțuită în URSS, care avea un pronunțat caracter antisemit. În acest context, instituțiile de învățământ cu o pondere mare a cadrelor didactice de naționalitate evreiască au devenit țintele criticii și atacurilor dure. În primăvara anului 1949, la CC al PC(b)U a parvenit o scrisoare anonimă din Moldova cu următorul conținut: „Dragi tovarăși, vă roagă rușii și moldovenii, pedagogi și studenți ai Conservatorului de Stat din Chișinău. Faceți ordine în conducerea Conservatorului, dați-ne conducători și pedagogi ruși sau moldoveni, devotați puterii sovietice, care vor putea educa în spirit sovietic cadrele, căci așa iese că Moldova nu este pentru moldoveni, ci pentru evrei, așa spun evreii, la conservator aproape toți sunt evrei și toți se apără cu înverșunare unii pe alții, se laudă unii pe alții, iar rușii sunt slugile lor, așa spun ei, noi suntem majoritatea și cum o să vrem noi așa va fi”. În pofida faptului că această declarație avea în mod evident caracter antisemit și de pogrom, autoritățile au reacționat prompt. Directorului Conservatorului i s-a dat misiunea „până la începutul noului an de studii să concedieze din funcții didactice persoanele care nu aveau studii superioare și nu inspirau încredere”. La conservator au început prigonirile [21].

De indicațiile de la centru erau condiționate și alte acțiuni cu caracter de pogrom politic din școala superioară, efectuate în perioada respectivă. Astfel, în legătură cu campania împotriva geneticii de după sesiunea Academiei Unionale de Științe Agricole „Lenin”, în august 1948, la indicația Moscovei, în Moldova au fost luate măsuri pentru „asigurarea predării științelor biologice pe baza învățaturii micurine avansate”. În institutele și școlile pedagogice erau organizate ședințe ale catedrelor de biologie și ale consiliilor științifice, la care era examinată activitatea catedrelor și a lectorilor de biologie. La indicațiile Ministerului Învățământului Superior al RSSM, la Institutul Pedagogic și la cel de învățători au fost scoase din uz „manualele și programele de biologie generală și de darvinism, care erau pătrunse de weismanism”. Cadrele didactice de la Institutul Pedagogic au fost nevoite să asiste la „conferința teoretică” pe tema „Lupta materialismului cu idealismul în științele naturale contemporane” [22].

Astfel, „educația” intelectualității moldovenești urma albia proceselor comune de epurări ideologice, desfășurate în ultimii ani ai stalinismului.

În concluzii: pregătirea intelectualității noi care să aibă origini muncitorești și țărănești era unul dintre scopurile prioritare ale sovietizării Moldovei, dar în calea spre atingerea acestui scop se aflau multe obstacole. În pofida creșterii vizibile a sistemului de instituții de învățământ superior și mediu de specialitate, pregătirea în desfășurare a cadrelor noi putea da rezultate reale abia peste câțiva ani, pe măsură ce studenții absolveau facultățile. Numărul total de locuri la învățământul de zi la instituțiile de învățământ superior și la tehnicumuri era totuși nesemnificativ. Din această cauză se producea extinderea formelor de învățământ fără frecvență, cu toate că ele dădeau o calitate mai proastă a pregătirii. O problemă serioasă rămânea atragerea la instituțiile de învățământ superior a persoanelor originare din mediul muncitoresc și țărănesc. De regulă, acestea aveau un nivel inițial de cultură generală mai redus și nu puteau concura cu tinerii orășeni din familii de funcționari. De aceea, s-a apelat la experiența sovietică a facultăților muncitorești – a secțiilor de pregătire pe lângă instituțiile de învățământ superior pentru grupurile de candidați prioritare ca importanță socială.

Cauze analogice împiedicau autohtonizarea contingentului de studenți ai școlii superioare și medii de specialitate din Moldova. Pregătirea cadrelor naționale era frânată de bariera lingvistică (în majoritatea cazurilor predarea se făcea în limba rusă), dezvoltarea proastă a învățământului școlar la sate, baza tehnico-materială slabă a instituțiilor de învățământ superior și a tehnicumurilor, în particular deficitul de locuri în cămine. Un absolvent al școlii sătești, de regulă moldovean de naționalitate, avea de depășit cu mult mai multe dificultăți la admitere și, principalul, în timpul studiilor la facultate decât un absolvent de școală orășenească, de regulă, reprezentant al unei naționalități nemoldovenești.

În condițiile deficitului de cadre calificate un ajutor important în dezvoltarea științei și culturii din Moldova îl acordau specialiștii din alte republici ale U.R.S.S., în primul rând din R.S.F.S.R. Aceasta s-a manifestat deosebit de clar, de exemplu, la înființarea Filialei Moldovenești a A.Ș. a U.R.S.S. Dar acest ajutor, cu toată importanța lui enormă, nu putea soluționa problema cadrelor în totalitatea ei. În documentele organelor de conducere ale Moldovei, trimise la Moscova, era pusă în permanență problema insuficienței specialiștilor literalmente în toate domeniile – în economie, cultură, sfera socială. Această problemă a fost examinată în repetate rânduri la CC al PC(b) U și la Sovietul Miniștrilor al U.R.S.S. Conducerea republicii manifesta o insistență sesizabilă cerând de

la centru resurse suplimentare pentru extinderea sistemului de pregătire a cadrelor.

Lipsa de specialiști era și o cauză importantă a atitudinii relativ moderate a autorităților față de reprezentanții așa numitei „intelectualități burgheze”, care în perioada examinată ocupau un loc remarcabil în viața culturală a republicii. Aceștia erau conferențieri la instituțiile de învățământ superior, lucrători științifici, ingineri, agronomi, artiști și muzicieni. Mulți dintre ei își începuseră cariera în România, își făcuseră studiile în diferite universități europene. Din motive lesne de înțeles autoritățile aveau o atitudine suspicioasă față de această categorie a intelectualității, și chiar nu fără teme, deoarece „specialiștii burghezi” nu puteau accepta în deplină măsură sistemul sovietic al controlului de stat asupra creației și cenzura. După cum arată documentele, anume reprezentanții acestei categorii a intelectualității se aflau sub controlul permanent al organelor de partid și de securitate de stat. La instituția securității erau alcătuite dosare amănunțite, în care erau înregistrate datele referitoare la oamenii de știință și cultură. În dosare erau incluse date despre calea de viață a uneia sau altei persoane cu un accent deosebit pe faptele „suspecte” din biografie și din contactele din trecut, informații despre rude, precum și date compromițătoare despre activitate și stări de spirit în perioada curentă, colectate de agenți. Într-un șir de cazuri acestea se încheiau cu represii. Activitatea reprezentanților profesiunilor de creație (repertoriul, operele etc.) erau supuse în permanență cenzurii și criticii politice. În republică se desfășurau periodic campanii de luptă contra „naționalismului burghez”, „greșelilor ideologice” etc., care într-o mare măsură erau stimulate de campaniile unionale similare, însă își aveau și specificul lor local.

Un rol important în controlul asupra intelectualității și o modalitate de a o organiza și aproviziona material erau uniunile de creație – a scriitorilor, a compozitorilor, a artiștilor plastici. Acestea acționau în strânsă legătură cu organizațiile unionale analogice, obținând de la ele diferite ajutoare și indicații. Atmosfera din uniunile de creație era de regulă conflictuală. Diversele grupări care rivalizau pentru influență și distribuirea mijloacelor apelau în permanență la organele de partid și de stat. Rezultatul soluționării acestor conflicte era de regulă intensificarea în continuare a controlului asupra uniunilor de creație și a activității membrilor lor.

Presiunea asupra intelectualității, îmbinată cu acordarea unui șir de privilegii materiale, dădea roade. Puși în fața necesității de a alege, reprezentanții

intelectualității româno-moldovenești acceptau regulile jocului impuse de putere. Refuzul de a recunoaște noua identitate însemna în cel mai bun caz nimerirea în categoria outsiderilor sociali. Tot mai puternice deveneau tendințele ideologizării totale a creației și adoptarea genurilor „realismului socialist”. Procesul era deosebit de evident în domeniul literaturii. Scriitorii au devenit furnizorii principali de opere ale noii culturi moldovenești, care relatau despre „succesele și realizările Moldovei în cauza construcției societății socialiste”. Și-au adus contribuția la acest proces de sovietizare a culturii și reprezentanții altor uniuni de creație – compozitorii și plasticienii. Această ideologizare totală nu înseamnă, desigur, că toți membrii uniunilor de creație lucrau la fel. Coraportul dintre ideologie și cultura reală în creație depindea în mare măsură de calitățile individuale și talentul fiecăruia.

Note

1. Культура Молдавии за годы Советской власти. Т. 2. Ч. 1. С. 386-387.
2. Российский Государственный Архив Социально Политической Истории. Ф. 17. Оп. 132. Д. 168. Л. 94-97. În continuare РГАСПИ.
3. Архива Organizațiilor Social Politice a Republicii Moldova. F. 51, inv. 12, d. 431, f. 8. În continuare AOSPRM.
4. Народное хозяйство Молдавской ССР в 1960 г. Статистический ежегодник. Кишинев, 1961. С. 306.
5. Народное образование, наука и культура в Молдавской ССР. С. 120.
6. AOSPRM. F. 51, inv. 12, d. 431, f. 8.
7. Idem.
8. Comisariatul Norodnic al Afacerilor Interne.
9. Архив Министерства Национальной Безопасности Республики Молдова. Дело с докладными записками и справками, возвращенными из ЦК КП(б) М за 1946-1948 гг. Кор. 5. Л. 42-57. În continuare: АМНБ РМ.
10. РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 41. Л. 1-15.
11. РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 50. Д. ? Л.?
12. Kaftanov Sergei Vasilievici (1905–1978) – membru al partidului din 1926, în 1937–1946 – președintele Comitetului pentru școala superioară de pe lângă SCN (Sovietul Miniștrilor) al URSS, în 1946–1951 – ministrul Învățământului Superior al URSS, în 1951–1953 – director de institut. Înainte de a se pensiona, în 1973, a fost prim-vice ministru al Culturii al URSS, președintele Comitetului de Stat pentru Radiodifuziune și Televiziune de pe lângă Sovietul Miniștrilor al URSS, rectorul Institutului de Chimie și Tehnologie din Moscova.
13. РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 132. Д. 386. Л. 57-58.
14. РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 21. Л. 73-81.
15. РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 21. Л. 16-17.
16. РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 21. Л. 18-19.
17. РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 21. Л. 21.
18. La 31 decembrie 1947, cererile CC al PC(b)M cu privire la demiterea lui Narțov din funcție au fost îndeplinite prin ordinul ministrului Învățământului Superior al URSS. Le-au fost aplicate sancțiuni conducătorilor Institutului Moldovenesc Pedagogic de Stat ș.a.m.d. (РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 21. Л. 63-66).
19. РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 21. Л. 7-8.
20. РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 38. Л. 120-145.
21. РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 39. Л. 70, 75.
22. РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 132. Д. 199. Л. 1-3.

Zugrav anonim. *Maica Domnului de la Hârbovăț*. Secolul al XIX-lea